

Jasper Henderson

De wereld aan taal verbinden

Arnoud van Adrichems debuteert *Vis* ontving wisselende reacties. Tsead Bruinja tikte hem in *Awater* secuur op de vingers vanwege een stijlfiguur: ‘De imperatief is een van de vele valse vrienden van de poëzie. Als een dichter je een bundel lang vertelt wie je bent en wat je moet gaan doen, vraag je je op een gegeven moment af wie die verteller zelf dan wel niet is en waar hij het lef vandaan haalt om je zo vermanend toe te spreken.’ Arie van den Berg in *NRC Handelsblad*: ‘De innerlijke noodzaak van deze bundel lijkt volslagen afwezig. Elk van de ruim vijftig teksten blijft dicht tussen de oren, ver van het sensitieve middenrif.’ Daar stonden weer mooie dingen tegenover, onder andere een stuk van Kim Gorus in het tijdschrift dat voor u ligt. Hierin prijst zij juist dat wat Van den Berg zo tegenstaat in de bundel. En uiteindelijk werd *Vis* genomineerd voor de Buddingh’-prijs – al lijkt het er soms op dat iedereen ooit genomineerd is geweest voor die prijs – en won hij de Hugues C. Pernath-prijs en het Charlotte Köhler-stipendium. *Mixed emotions* dus, over Van Adrichems debuteert, men wist niet altijd even goed wat hij er mee aan moest; en dat lijkt me altijd een goede zaak voor een poëziebundel, debuteert of niet.

Nu ligt al enige tijd de opvolger in de winkels: *Een veelvoud ervan*. De bundel opent ontzettend lekker met een lang, ophitsend gedicht waar je zin van krijgt: ‘Binnen’. Hier wordt letterlijk geprobeerd een begin te maken, iets op te starten, de motor aan de gang te krijgen. Aan het woord is een ‘wij’, een groepje kakelende stemmen die aan het begin van de dag het woord nemen: ‘Een oog draait open / en meteen: gebabbel / van kleine gedachten, / wolken die botsen / tegen het raam.’ Er is een ‘u’ tegen wie die gedachten babbelen, het zou de arme dichter kunnen zijn op wie de indrukken van de dag als een wervelstorm afkomen, ongefilterd, als in het hoofd van iemand die een psychose ondergaat. Het levert tintelende beelden en gedachten op als ‘inzicht vereist een eiland / of een zonbeschenen raam / dat eensklaps openzwaait’ en ‘kinderstemmen zeilen / als frisbees door het raam’.

Al snel wordt duidelijk dat het hoofd van degen die ontwaakt dat van een schrijver/dichter is die zichzelf voor de taak gesteld ziet de wereld aan de taal te verbinden. De dichter vraagt zich daarbij af of de te beschrijven dingen niet ook een eigen taal hebben: ‘Zijn geuren het idioom van een bloem?’; ‘Zijn scherven de schriftuur van het raam?’ Het hoofd is de werkplaats, het huis waar de wereld gesmeed wordt, al laat Van Adrichem niet na om zijn eigen metaforengebruik te relativiseren:

*Op zolder liggen ongebruikte scènes
en dozen vol betekenissen,
Onherkenbaar door het stof
en de spinnenwebben.
Zou de huizenmetafoor het houden?*

Wel is het een vreemd huis, dat hoofd van de dichter, dat zich niet wenst te houden aan ‘de wetmatigheden van de seizoenen’, een huis waar ‘gevels zich naar binnen vouwen’. Het is belangrijk dat het huis eigenzinnig is, een ander uitzicht biedt dan anders, en dat is de taak van de dichter: ‘er hangt zoveel af van ramen, / en zoveel meer van degene / die het uitzicht beschrijft’. Het is zijn taak nieuwsgierig te zijn, en zo de mogelijkheden die de taal biedt om de wereld te ver- en hervormen, ten volle te benutten:

*Wat zit er achter deze deur?
Een nieuwe deur.
En daarachter?
Een badkuip vol diamanten.
Zeg eens: tropisch regenwoud.
Ziet uw badkamer er nu anders uit?*

En dan begint de bundel pas, we zijn binnen. Wat volgt is een serie compacte gedichten, met uitgebeende titels als 'Deur', 'Mist', 'Berm', 'Wolk', een systematiek die Van Adrichem ook in zijn debuut hanteerde. Het zijn een soort stepping stones voor korte fragmenten die samen een lang verhaal vormen. De afzonderlijke gedichten bestaan alle uit een laconiek parlando, waarvan de eerste regel steevast een lukrake zin uit een conversatie lijkt: 'Kennen wij elkaar?'; 'Dat scheelt stukken'; 'Als dat maar goed afloopt'; 'Laat ons niet lachen'. En weer wordt er voortdurend tegen je aangetetterd door een stem (de 'wij') die vanuit onzichtbare luidsprekers, of een televisiescherm lijkt te komen. Het is een opdringerige, hijgerige reclamestem die een verhaal van tegenstellingen vertelt. De serie 'Deur' borduurt voort op de beweeglijke gedachten die in het openingsgedicht werden gepresenteerd, een ode aan de geest:

*Kennen wij elkaar?
Scherpe contouren, een gladdere hals. Uw gezicht
lijkt wel gelift. Feit: dagelijks raken tieners verstrikt
in hun eigen visdraad. Gedachten zoeken naar mazen.
Verplaats u net zolang in de knoop totdat die ontwart.
Een zeearrangement? Het is blauwe verf die opwolkt.
Net alsof de bodem iets van zijn gewassen prijsgeeft.
Gedachten springen als dolfinen voor ons schip uit.
Inzichten bevinden zich op zwemafstand, een eilandje
in de buurt. Tieners tonen elkaar hun walvisstaarten.
Wij krijgen meteen een totaalindruk. Hé, het regent.
Japanners koesteren tieners. Ergens moet touw liggen
om alles aan de netten van de betekenis te knopen
of moeten wij het als vissen bekijken soms?*

Met het gelifte gezicht wordt ook meteen de bedreiging voor de beweeglijkheid geïntroduceerd, tevens verantwoordelijk voor de reclameachtige toon van de gedichten: Amerika. Een land dat geen twijfels kent, dol is op algemene, vaststaande waarheden, gladgestreken gezichten en visies, kortom: een land dat meent het recept voor geluk in pacht te hebben. Het mooist komt dat tot uitdrukking in het scharniergedicht van de bundel, getiteld 'Shampoo', een product dat eigenlijk uit louter reclame bestaat:

*Zo werkt het:
het geluk is een beetje dom
en van zichzelf verdraagbaar,
al houdt het van camouflage.
Dat klinkt abstract, hè?
In onze informatiefolder
leest u er meer over.
Illustraties zullen tot de verbeelding spreken.
Laten wij een voorbeeld geven:*

*een vrouw komt klaar
terwijl ze haar haren wast,
een andere vrouw wil hetzelfde
merk shampoo.
Zo simpel is het.*

Een dergelijk beeld kennen we uit de oer-Amerikaanse romantische komedie *When Harry Met Sally*, en het gedicht eindigt met de dreigende verzekering dat men hard werkt om deze simplistische vorm van verbeelding alomtegenwoordig te maken: ‘Onze specialisten maken overuren, / scenario’s rijpen in hun computers. / Nieuwe meters zijn in de maak. / Onze beelden zullen u bevallen.’ Het is knap hoe consequent Van Adrichem zijn thema’s uitwerkt zonder in herhaling te vervallen, al weet iedereen dat de kracht van reclame juist schuilt in de herhaling. Zijn beelden zijn origineel en vaak heel geestig. Zo ‘glimmen Amerikanen als stickers’ of ‘glanzen ze als badges’ en is ‘het type mens dat bij elk glas denkt aan het volgende’ een visionair. Van Adrichem varieert voortdurend zijn tempo, waardoor de zinnen een meeslepend, soms bedwelmend ritme krijgen, en maakt mooi gebruik van binnen- en klankrijm: ‘Een helikopter ranselt de lucht, dakramen bootsen wolken na. / Misschien ontstond zo de zondag, toen het licht ineens uitviel/in het alfabet.’

We denderen uiteindelijk de bundel uit middels een wederom lang gedicht, met de toepasselijke titel ‘Buiten’. Hierin wordt nog een laatste keer verwoord dat de wereld niet gebaat is bij afgeronde, eenvormige beelden, want ‘alleen al de gedachte / aan een eindbestemming/werpt wegversperringen op.’ We bevinden ons inmiddels in een auto en zijn zonder duidelijke bestemming op weg; ook nu weer vraagt de dichter zich af of deze metafoor tekort schiet, niet te veel een cliché is. En zoals de afdeling ‘Binnen’ voortdurend moeite had om een begin te maken, zo vragen de ‘wij’ zich in dit slotgedicht af hoe ze moeten eindigen. Maar naar goed taoïstisch gebruik gaat het daar niet om, en is het noodzakelijk de reis zo lang mogelijk te rekken. Het lijkt erop alsof Van Adrichem wil zeggen dat we nooit moeten ophouden te zoeken naar nieuwe beelden, en naar nieuwe vormen om die beelden weer te geven; ons niet moeten verzoenen met eendimensionale, voorgeproduceerde formats. In gedichten wordt die mogelijkheid gecreëerd, het uitzicht is er intens en verandert voortdurend. Van Adrichem vertelt zijn verhaal met een enorm enthousiasmerend plezier en schreef met *Een veelvoud ervan* een fonkelende commercial voor de poëzie.

Uit: *Poëziekrant*, 6, 2011